

УДК 330.322:[332.122:351.863](477.64)(477)
JEL O16, O17

В. О. Ткач

доктор економічних наук, професор кафедри міжнародного туризму, готельно-ресторанного бізнесу та мовної підготовки
Університету імені Альфреда Нобеля, м. Дніпро
e-mail: vitt@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5817-616X>

Г. А. Кравченко

магістр ДВНЗ «Донецький національний технічний університет», м. Покровськ
e-mail: anna04071978@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5915-780X>

ІНВЕСТИЦІЙНІ ПОКАЗНИКИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ З УРАХУВАННЯМ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ

Запропоновано концепцію організаційно-економічного механізму забезпечення економічної безпеки регіону на засадах сталого розвитку, який забезпечує узгодження інтересів держави та регіону в соціально-економічній, екологічній, науково-технологічній сферах, виявлення, оцінювання і нейтралізацію загроз означеним інтересам. Обґрунтовано концепцію стратегії соціально-економічного розвитку регіону, орієнтовану на гарантування економічної безпеки, яка базується на можливості одержання переваг і мінімізації загроз ослаблення конкурентних позицій регіону і дозволяє забезпечити високий рівень життя населення на основі збільшення виробництва товарів і послуг, збалансованого й адаптивного відтворювального розвитку регіону. Метою досягнення економічної безпеки регіону є забезпечення використання трудових, матеріальних, фінансових та інших видів ресурсів, досягнення темпів економічного зростання, ефективності регіонального виробництва, підвищення якості продукції, демонополізацію виробництва, підвищення конкурентоспроможності суб'єктів господарювання, враховуючи регіональні відмінності. У сучасних дослідженнях економічної безпеки держави все більшої актуальності набувають проблеми економічної безпеки регіону як її складової, але цей аспект проблеми є малодослідженим.

Ключові слова: економічна безпека, регіон, інструменти управління, вибір стратегії.

Tkach V., Kravchenko H. INVESTMENT INDICATORS OF ZAPORIZKA OBLAST BASED ON ECONOMIC SECURITY OF UKRAINIAN REGIONS

Fast reorientation of the policy on social priorities without creation of relevant economic opportunities creates even more negative social consequences and increases the dangers of normal existence of society. Excessive expenditures on social provision is a brake in economy. Expenditures on social needs of society that exceed its economic capacity lead to financial collapse and generate dependence, lack of initiative and apathy. The paper aims to define interactions between economic security and sustainable development through foreign investment in Zaporizka oblast. The paper suggests the concept of organization and economic mechanism of ensuring economic security of a region based on sustainability, which provides the harmonizing of interests of the country and the region in socio-economic, environmental and scientific-technical spheres and detecting, evaluation and elimination of threats to the abovementioned interests. The paper substantiates the concept of the strategy of the region's socio-economic development oriented on ensuring of economic security based on possible advantages and minimized threats of reduction of the region's competitive positions and contributes to high living standards of population based on growing production and balanced and adaptive reproductive regional development. Economic security of the region should aim at maintenance of the use of labour, material, financial and other types of resources, achievement of economic growth paces and efficiency of regional production, improvement of production quality, production de-monopolization and improvement of economic entities' competitive ability considering regional disparities. The problems of economic security of a region as the component of state economic security have been gaining increasing relevance lately, however this aspect remains to be underresearched.

Keywords: economic security, region, governance instruments, strategy selection.

Постановка проблеми. Швидка переорієнтація політики на соціальні пріоритети без утворення відповідних економічних можливостей викликає ще більш негативні соціальні наслідки, прискорює зростання небезпеки для нормального існування самого суспільства. Надмірні витрати на соціальне забезпечення є гальмом в економіці. Видатки на соціальні потреби суспільства, що перевищують його економічні можливості, призводять до фінансового

краху, породжують утриманство, безініціативність і апатію.

Наявність кризових явищ соціально-економічного розвитку регіону, з одного боку, зумовлена неефективним антикризовим регіональним менеджментом; регіональне управління соціально-економічним розвитком вимагає оцінювання рівня безпеки задля своєчасного державного втручання в розвиток тих регіонів, які знаходяться в стані небезпеки або для яких небезпека існує. Це зумовлює

необхідність розроблення спеціального інструментарію для оцінювання економічної безпеки регіону, використання якого дозволить формувати механізм забезпечення економічної безпеки держави, враховуючи особливості кожного з регіонів, та розробити заходи щодо підвищення їх конкурентоспроможності.

Аналіз останніх досліджень. Говорячи про доробки зарубіжних науковців у галузі економічної теорії, слід зазначити, що їхні дослідження розпочалися ще на початку XX ст., а отже, економічна наука має великий теоретичний досвід. Серед західних учених, роботи яких присвячені питанням економічної безпеки та сталого розвитку, слід виділити Е. Андерсона, В. Бекермана, Д. Ламбера, Т. Хора. Розробкою цієї тематики займалися і російські науковці: О. Грунін, В. Сенчагов, Е. Олейніков, В. Ярочкін. У своїх дослідженнях вони приділяють увагу визначенню сутності економічної безпеки, різних її рівнів, складовим, що формують економічну безпеку, і показникам, за якими можна оцінити її стан. Останнім часом і в Україні чимало вчених розробляють означену проблематику. Серед них: О. Барановський, А. Буквич [1], З. Варналій, В. Гесць, Т. Говорушко [2], А. Гончарук, Г. Дарнопих [3], І. Дахно [4], Я. Жаліло, Т. Ковальчук, А. Козаченко, І. Сазонець. Їх роботи містять теоретичне обґрунтування та методики оцінювання стану економічної безпеки держави та підприємств, враховуючи національні особливості розвитку економіки.

Метою статті є визначення взаємодії економічної безпеки і сталого розвитку через іноземні інвестиції в Запорізькому регіоні.

Основні результати дослідження. Структура територіальних соціально-економічних систем будується під впливом комплексуютьовальних процесів у формі інтеграції суспільства і природи, що сприяє формуванню базису продуктивних сил – територіально-виробничих комплексів.

Сьогодні однією з головних проблем економічної безпеки на регіональному рівні є визначення впливу політики ринкової трансформації на політику соціально-економічного розвитку регіону. Перша з них визначає основні напрями ринкових перетворень і є основою для формування другої. Тобто структурна перебудова, забезпечення гомогенності економічного простору, формування системи регіональних ринків, створення конкурентного середовища, забезпечення інвестиційної привабливості регіонів, визначення просторової стратегії ринкоутворення мають спрямовуватися на більш ефективне використання трудового, природно-ресурсного, інвестиційного та геополітичного потенціалів для підвищення життєвого рівня населення. Крім того, політика ринкової трансформації значною мірою структурує політику соціально-економічного розвитку і щодо встановлення цілей, і щодо вибору та застосування засобів, методів і важелів їх досягнення, а також розпорядчих рішень регулювання ринкових перетворень у регіоні.

Ключовою позицією у вирішенні проблем досягнення рівня оптимального регіонального

розвитку посідає підприємництво, яке дає можливість забезпечити і досягти необхідного інвестиційного потенціалу. Саме використання інтегральних показників (індексу організації підприємництва, індексу інвестиційної діяльності і індексу результативності виробництва) дозволяє дати об'єктивну оцінку розвитку підприємницької діяльності в кожному з регіонів країни. Перший з них обчислюється на основі таких первинних показників, як кількість суб'єктів господарювання та кількості суб'єктів, що змінили форму власності; другий – обсягу інвестиції в основний капітал, приросту прямих іноземних інвестицій, величини банківських кредитів, уведення в дію основних фондів; третій – індексу приросту промислової продукції, індексу приросту сільськогосподарської продукції, обсягу експорту продукції, зайнятості населення і середньомісячної заробітної плати.

Виходячи з величини цих трьох інтегральних індексів, можна виявити регіони, де підприємництво розвивається швидкими темпами, а де його становлення гальмується через адміністративні бар'єри та фінансові обмеження; регіони активної інвестиційної діяльності та ті, де гостро відчувається інвестиційний дефіцит; регіони, де утворені підприємницькі структури характеризуються результативною виробничою діяльністю, і регіони, де підприємництво не забезпечує необхідної величини додаткових вартостей. Все це має вплив на соціально-економічну складову регіональної безпеки.

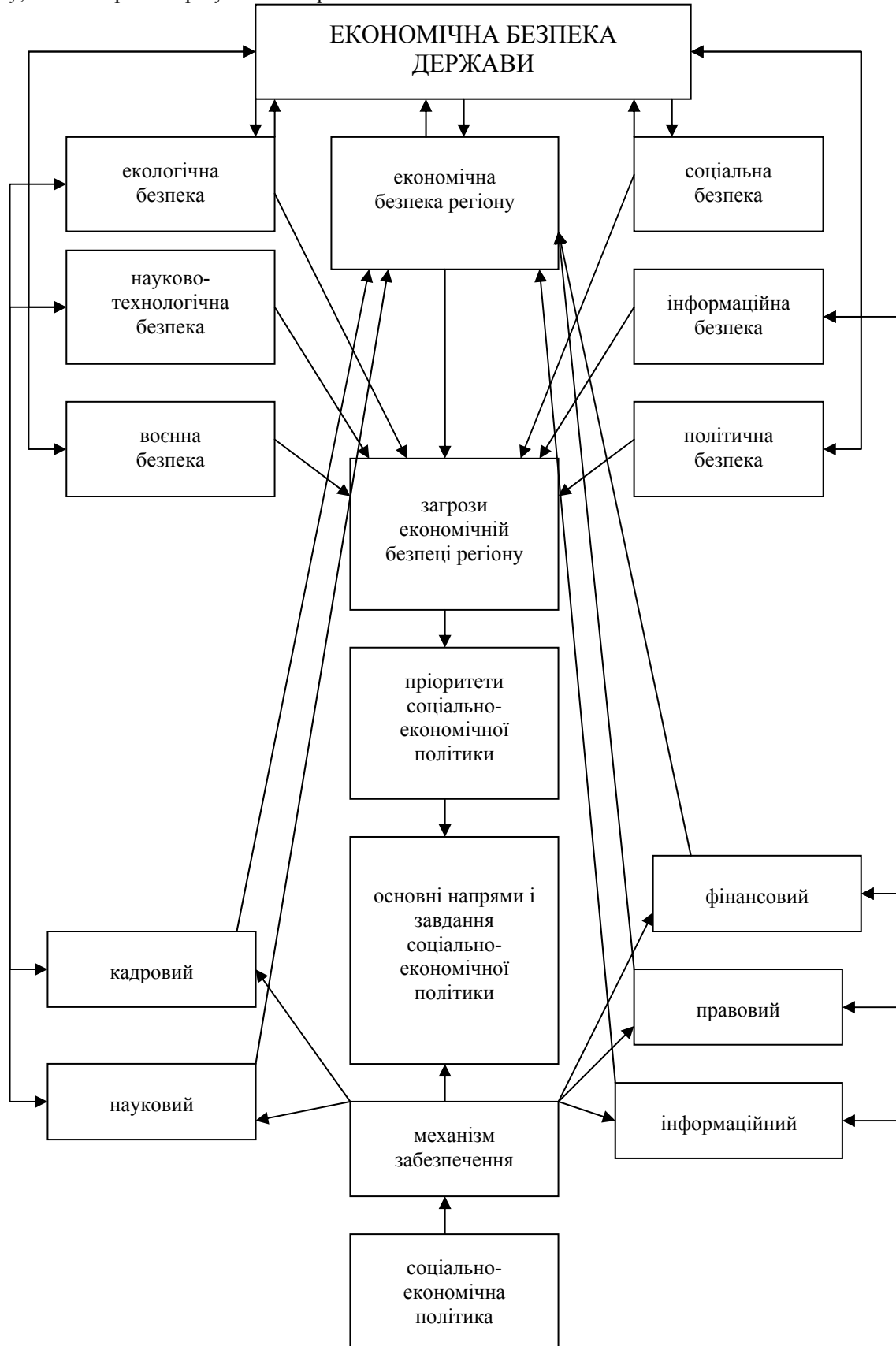
Забезпечення зайнятості населення і розвитку підприємницької діяльності неможливе без відповідної трансформації процесів відтворення трудового потенціалу. Адже процес регіонального відродження, як і вихід національної економіки на вищий ступінь розвитку, вимагає створення не лише сучасної матеріально-технічної бази, впровадження новітніх, високопродуктивних технологій, але й формування такої висококваліфікованої продуктивної сили, яка за своєю структурою і професійним складом була б спроможна задовольнити потреби ринкових перетворень.

Кожен регіон, незалежно від його розміру й рівня, являє собою територіально-соціально-економічну систему, яка характеризується складною структурою, що охоплює усі види продуктивних сил і відображає усю багатогранність суспільних відносин на цій території. З огляду на це, територіальна система потребує механізму забезпечення його економічної безпеки, що є основою сталого розвитку.

Вважаємо за доцільне виділити такі елементи у механізмі забезпечення економічної безпеки регіону: дотримання інтересів регіону; визначення загроз регіональним інтересам, що тягнуть за собою зниження рівня економічної безпеки; оцінювання ймовірності, рівня впливу та контрольованості означених загроз, виділення факторів тиску й агресивних факторів; проведення системного аналізу всіх компонент економічної безпеки регіону, визначення стану їх детермінант і загального рівня безпеки регіону; формування регіональної політики та інституційні трансформації, що сприяють підвищенню рівня економічної безпеки в регіоні; реалізація обраної політики щодо забезпечення

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ СУЧАСНОГО ПЕРІОДУ УКРАЇНИ

економічної безпеки регіону на засадах сталого політики.
розвитку; моніторинг результатів регіональної

Рис. 1. Механізм взаємодії економічної безпеки держави та регіональної соціально-економічної політики

Розроблено авторами.

У разі неотримання очікуваних результатів рекомендується повернення до першого елемента цього механізму.

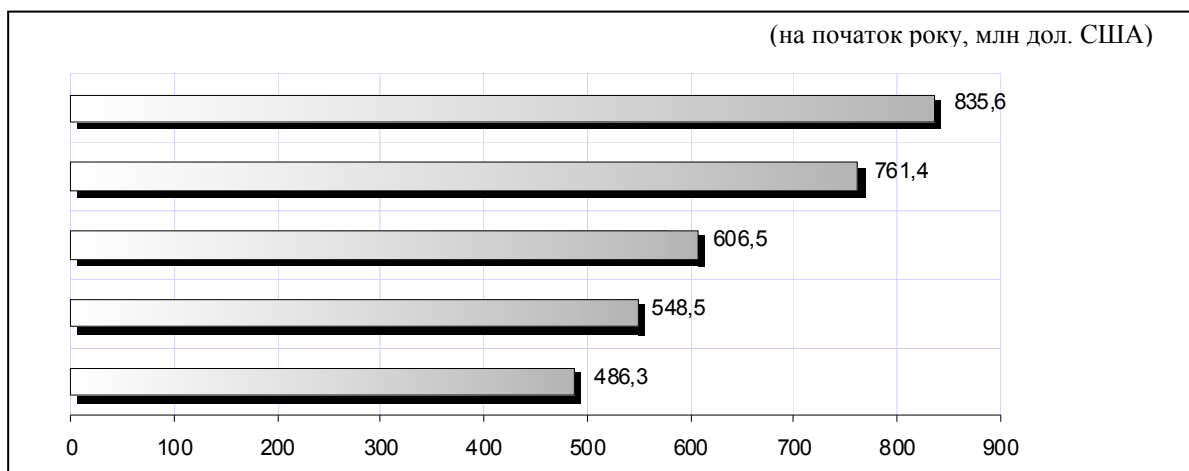
Природним є той факт, що кожен регіон має свої особливості: історичні етнорелігійні, соціокультурні, природно-кліматичні, економічні. Виходячи з цього, на території України можна виділити декілька регіонів, що поєднують у собі певні територіально-адміністративні одиниці (області), яким властиві спільні характеристики (спеціалізація виробництва, рівень розвитку економіки, соціально-демографічна ситуація тощо). Існують різні принципи районування, але на сучасному етапі в Україні доцільним є виділення шести соціально-економічних районів: Східний, Центральнo-Східний, Центральний, Північно-Східний, Західний, Південний.

Подібне районування території України вкрай важливе під час оцінювання економічної безпеки певного регіону, бо саме завдяки особливостям кожного з таких соціально-економічних районів і територіально-адміністративних одиниць, що входять до їх складу, детермінанти будуть мати різні значення. Враховуючи ці особливості,

рекомендується розробляти соціально-економічну політику кожного регіону, яка б забезпечувала його сталий і безпечний розвиток. На рис. 1 представлено механізм взаємодії економічної безпеки держави і регіональної соціально-економічної політики.

Основні напрями соціально-економічної політики є важливою передумовою для розроблення програм соціально-економічного розвитку як окремих регіонів, так і всієї держави. Базуючись на основних напрямках соціально-економічної політики, регіональні програми мають бути конкретизовані щодо послідовності дій, виконавців, термінів, фінансового забезпечення. Особливості ринкових трансформацій різко обмежують можливості здійснення навіть визначених пріоритетних напрямів соціально-економічної політики. Практика їх реалізації постійно буде ускладнюватися через ресурсні обмеження, які неможливо не враховувати.

За даними статистичних спостережень, упродовж 2017 р. в економіку Запорізької області закордонними інвесторами було вкладено 245,3 млн дол. США прямих інвестицій.

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в Запорізьку область впродовж 2015-2018 рр.

Побудовано авторами.

Основними формами їх залучення були надходження у вигляді грошових внесків (65,3% вкладеного капіталу), рухомого і нерухомого майна (30,5%). Частка інших форм здійснення інвестицій становила 3,7%.

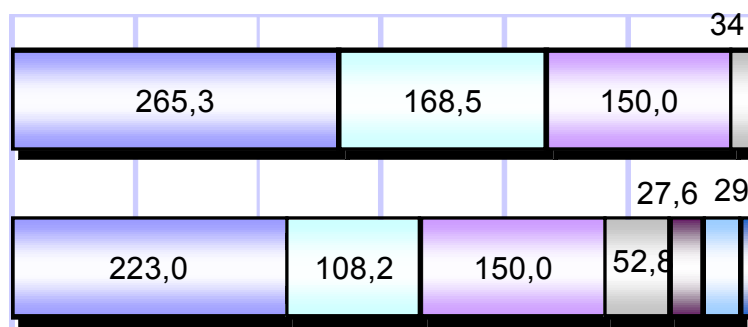
Водночас іноземний капітал у вигляді прямих інвестицій зменшився на 20,2 млн дол. США, в основному за рахунок вилучення грошових внесків (70,4%). На інші види вилучення капіталу припадало 29,6%.

Слід відзначити, що у 2015 р. мав місце перехід прав власності на капітал нерезидентів між країнами на суму 14,3 млн дол. США, що у підсумку не вплинуло на загальний обсяг іноземних інвестицій в економіці області, але змінило його структуру в розрізі країн-інвесторів. Так, права власності на капітал перейшли від Угорщини до Естонії (44,3%) та Бермудів (12,5%), від Сполученого Королівства до Кіпру (35,0%).

Станом на 1.01.2019 р. на першому місці за обсягами прямих іноземних інвестицій в економіку області знаходився Кіпр, друге зайняла Швеція (31,7% та 20,2% загальної суми відповідно). Серед найбільших інвесторів також були Республіка Корея – 18,0%, Швейцарія – 4,2%, Естонія – 4,1%, Данія – 3,6%, Сполучене Королівство – 3,2%, Словаччина – 2,5%, Британські Віргінські Острови – 2,0%, Сполучені Штати Америки – 1,5%, Німеччина – 1,4%.

Порівняно з даними на 1.01.2008 р., відбулося зростання прямих інвестицій зі Швеції (у 1,6 раза), Естонії (на 25,0%), Британських Віргінських островів (на 24,7%), Кіпру (на 19,0%), Німеччини (на 14,7%), Данії (на 0,5%).

Водночас зменшився капітал нерезидентів зі Сполученого Королівства (у 1,8 раза), Швейцарії (у 1,5 раза), Словаччини (на 7,5%), Сполучених Штатів Америки (на 7,1%).

Рис. 3. Порівняльний аналіз інвестиційної діяльності станом на 01.2015-01.2019 рр.

Побудовано авторами.

Станом на 1.01.2019 р. в економіку області з країн-членів Європейського Союзу залучено 589,4 млн дол. США іноземного капіталу (70,5% загального обсягу прямих інвестицій), з країн СНД – 8,0 млн дол. США (1,0%). Майже 80,0% вкладень з країн ЄС приходяться на таких його членів, як Кіпр, Швеція та Естонія.

Висновок. Швидкому нарощуванню експортних поставок сприяло розширення попиту в країнах СНД на продукцію машинобудування. За рахунок росту поставок наземних транспортних засобів та електричного і механічного обладнання було забезпечено 40% приросту експорту.

Позитивними тенденціями звітної періоду були:

- приріст експорту мінеральних продуктів, а саме залізних руд;
- збільшення експорту продукції агропромислового комплексу (рослинної олії);
- зростання поставок за кордон продукції хімічної промисловості.

В товарній структурі імпорту перші місця продовжують займати високотехнологічні товари: наземні транспортні засоби та їх частини і механічне та електричне обладнання. Зростання загальних обсягів імпорту значною мірою (більш, ніж на третину) відбулося за рахунок збільшення надходжень товарів саме цих груп.

Також значно активізувався ввіз з-за кордону недорогочінних металів, який приніс 26% приросту імпорту. Чверть приросту імпорту припала на мінеральні продукти.

Список використаних джерел

1 Буквич А.В. Економічна безпека країни: теоретичні підходи до аналізу. *Вісник Київського*

національного університету імені Тараса Шевченка: Міжнародні відносини. 2000. Вип. 16. С. 46-50.

2 Говорушко Т. Економічна безпека України. *Економіка. Фінанси. Право.* 2008. № 12. С. 3-5.

3 Дарнопих Г. Сучасні проблеми економічної безпеки України. *Вісник Національної академії правових наук України.* 2008. № 1. С. 142-150.

4 Дахно І., Бовтрук Ю. *Міжнародна економіка:* навч. посіб. К.: МАУП, 2002. 214 с.

References

1 Bukvych, A. V. (2000). Ekonomichna bezpeka krayiny: teoretychni pidkhody do analizu. In *Visnyk Kyyivs'koho natsional'noho universytetu im. Tarasa Shevchenka: Mizhnarodni vidnosyny* [Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv: International relations]: Vol. 16 (pp. 46-50). [in Ukrainian].

2 Hovorushko, T. (2008). Ekonomichna bezpeka Ukrayiny [Economic security of Ukraine]. *Ekonomika. Finansy. Pravo – Economy. Finance. Law*, 12, 3-5. [in Ukrainian].

3 Darnopykh, H. (2008). Suchasni problemy ekonomichnoyi bezpeky Ukrayiny [Modern problems of economic security of Ukraine]. In *Visnyk Natsional'noyi akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny Bulletin of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine*: Vol. 1 (pp. 142-150). [in Ukrainian].

4 Dakhno, I., & Bovtruk, Yu. (2002). *Mizhnarodna ekonomika [International economics]:* Manual. Kyiv: Interregional Academy of Personnel Management. [in Ukrainian].

Надійшло 08.11.2018 р.